

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо – професійною програмою
«Міжнародний банківський бізнес»
на тему:
«Методи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної
особи »

Виконав: студент 4 курсу, групи 1
Факультету фінансів та банківської справи

БОНДАРЄВСЬКА А.В.

Керівник: к.е.н., доцент

СЕРГЄЄВА О.С.

ОДЕСА - 2021 року

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. В умовах жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг банки постійно вдосконалюють та розробляють нові продукти, у тому числі і кредитні програми. Однією з тенденцій розвитку ринку кредитних послуг фізичним особам в Україні є переважання споживчих кредитів. Банки змінюють умови кредитування і переглядають переліки вимог за ними, однак лише один пункт залишається при цьому незмінним - це вимога до платоспроможності позичальника – фізичної особи.

Слід відмітити, що кредитні операції є достатньо ризикованими. А отже, одним з інструментів по мінімізації кредитних ризиків і є саме оцінка кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. Однак висока частка проблемних кредитів у портфелях українських банків останнім часом свідчить про недосконалість процедури визначення кредитоспроможності позичальника. Отже, для політики вітчизняних комерційних банків особливу важливість набуває оцінка платоспроможності клієнтів банку, що і визначає актуальність проблеми вдосконалення сучасних методик такої оцінки.

Проблема оцінки кредитоспроможності цікавить багатьох економістів, але в ній містяться ще й недосліджені моменти та існує невивченість певних понять і різноманітність поглядів на них.

Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів: Вовк В.Я., Хмеленко О.В., Тагірбеков К.Р., Тавас А.М., Мазурина Т.Ю та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення оптимальних та ефективних методик оцінки кредитоспроможності позичальника - фізичної особи в сучасних умовах, які дозволять мінімізувати кредитні ризики банківських установ.

При виконанні кваліфікаційної роботи автором було поставлено перед собою ряд завдань, а саме :

- визначити сутність та методи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи
- проаналізувати нормативно-законодавчу базу України щодо оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи;
- дослідити основні оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи, які використовують банківські установи;
- з'ясувати місце ПАТ АБ «УкрСиббанк» в банківській системі України;
- проаналізувати кредитну діяльність ПАТ АБ «УкрСиббанк»;
- визначити етапи та методи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи ПАТ АБ «УкрСиббанк»
- оцінити світовий досвід щодо оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб;
- проаналізувати рекомендації щодо удосконалення методики оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб в банківських установах.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти щодо методи оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб в теоретичному та практичному аспектах.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися загально наукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний, порівняльний та статистично-економічний, графічний та табличний системний підхід – для обґрунтування висновків і пропозицій щодо підвищення ефективності оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи.

Інформаційну основу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми розгляду поняття кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, нормативно-законодавчі документи, які діють в Україні, а також данні звітності банківських установ, звіти та аналітичні матеріалу НБУ тощо.

Апробація результатів дослідження. По темі кваліфікаційної роботи була прийнята участь у V Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» та опубліковані тези на тему «Оцінка кредитної діяльності банків України».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (72 найменування). Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Основний зміст викладено на 66 сторінках. Робота містить 16 таблиці, 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи», було зазначено теоретичні та методологічні практики, які дозволяють підсумувати, що до складу системи оцінювання кредитоспроможності позичальника в цілому варто віднести: 1) наявність чіткого алгоритму виконання завдання, тобто від початкового етапу, який передбачає безпосередню комунікацію із можливим претендентом на отримання кредиту та систематизацію й опрацювання вхідних інформаційних потоків; 2) сукупність методологічних прийомів щодо оцінки кредитоспроможності позичальника; 3) визначення базових критеріїв (показників) оцінки кредитоспроможності позичальника;

Таким чином, на основі аналізу викладених вище різних точок зору щодо терміну «кредитоспроможність» ми не погоджуємося з звуження його визначення до терміну «платоспроможності». Ці поняття не є тотожними та значно різняться. Адже, платоспроможність визначає можливість

позичальника – фізичної особи сплачувати за позикою лише в даний момент, тоді як, кредитоспроможність враховує можливість прогнозування майбутнього кредитної угоди банку з позичальником- фізичною особою.

Крім того, кредитоспроможність позичальника – фізичної особи відображає не лише його фінансовий стан, а й комплексну оцінку клієнта банку щодо його соціальних якостей: репутації, сімейного положення, дієздатності, добропорядності тощо.

Проаналізувавши нормативно-законодавчу базу нами було визначено, що процес оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи ґрунтується на Положенні НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», але це положення носить лише рекомендаційний характер для банків України. А кожний комерційний банк України самостійно розробляє внутрішні положення та правила оцінки кредитоспроможності позичальника фізичної особи на основі рекомендації Національного банку України.

У другому розділі «Аналіз діяльності банків на кредитному ринку України» на основі проведеного аналізу банківської системи України та визначення ролі ПАТ АБ «УкрСиббанк» на основі статистичних відомостей, рейтингових оцінок та звітностей Національного банку України необхідно зазначити, що ПАТ АБ «УкрСиббанк» входить до 1 групи банків, частка активів, яких сягає більше 0,5% ринку та до групи банків з приватним капіталом. ПАТ АБ «УкрСиббанк» є одним з стабільних банків, що розвиваються. Мережа філій та відділень банку постійно розширюється в кількісному та географічному напрямі.

Було проаналізовано кредитний портфель ПАТ АБ «УкрСиббанк» з огляду на структуру, склад та якість кредитного портфелю. Згідно цього аналізу було визначено, що ПАТ АБ «УкрСиббанк» спеціалізується на наданні кредитних послуг юридичним особам, але при цьому, обсяг кредитного портфелю фізичних осіб в абсолютному значенні має тенденцію до зростання, що свідчить про постійне залучення нових клієнтів та вдосконалення лінійки кредитних продуктів окремо та кредитної політики банку загалом.

Ознайомившись з внутрішніми документами ПАТ АБ «УкрСиббанк», які регламентують кредитну діяльність банку щодо кредитування фізичних осіб, було визначено основні етапи кредитного процесу та етапи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, яких дотримується ПАТ АБ «УкрСиббанк».

А отже, прийняттю рішення про укладання кредитної угоди між ПАТ АБ «УкрСиббанк» та клієнтом передують 4 етапи оцінки кредитоспроможності позичальника та визначення класу цього позичальника, що і є основним показником для прийняття банком рішення.

Також з'ясовано, що при оцінці кредитоспроможності позичальника-фізичної особи ПАТ АБ «УкрСиббанк» спирається не лише на рекомендації, які зазначені в Положенні НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», а й розробляє власні методи та норми такої оцінки, за допомогою

яких визначається не лише можливість укладання кредитної угоди, а й умови майбутньої угоди.

Були розглянуті кількісні та якісні показники, які аналізує кредитний інспектор ПАТ АБ «УкрСиббанк» при оцінці кредитоспроможності майбутнього позичальника фізичної особи.

Відповідно до розглянутої кредитної політики ПАТ АБ «УкрСиббанк», можна зробити висновок, що основною метою проведення операцій з кредитування банком є створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підвищення ефективного розміщення кредитних ресурсів з одержанням максимального прибутку.

Зважаючи на зазначене, обсяг простроченої заборгованості залежить від зростання курсу долара США, тобто чим він вищий, тим вище прострочена заборгованість за кредитами фізичних осіб в ПАТ АБ «УкрСиббанк».

У третьому розділі «Напрями удосконалення методик оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи в умовах невизначеності» було проаналізовано методи, які використовуються у міжнародній банківській практиці.

Було визначено, що в міжнародному досвіді також загострено питання управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб. Закордонні банківські системи визначають необхідність попередження виникнення проблемної заборгованості на етапі прийняття рішення про укладення кредитної угоди – на етапі оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. Адже, вважається, що якісна попередня оцінка ризиків та кредитоспроможності позичальника-фізичної особи попередить кредитний ризик у частині проблемної заборгованості.

Були розглянуто та порівняно методи мінімізації збитків від неякісних позичок у розрізі країн, серед яких досвід праці колекторських компаній США та країн Європи. А також, визначено досвід закордонних банківських систем щодо створення спеціальних структур та корпорацій з управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

Були сформульовані основні проблеми, як виникають у процесі управління проблемною заборгованістю-позичальників фізичних осіб. Основною серед яких є відсутність єдиних законодавчо визначених правил та процедур такого управління.

На основі проаналізованих даних визначено рекомендації щодо вдосконалення процесу управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб на кожному рівні організаційної структури банку: від стратегічного до оперативного рівня. Запропоновано перелік методів та інструментів, які можуть бути використані на кожному організаційному рівні та етапі управління проблемною заборгованістю позичальників-фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні науково-методичних підходів щодо оцінки банками кредитоспроможності позичальників - фізичних осіб і пропозиції щодо удосконалення методики оцінки кредитоспроможності позичальника фізичної особи .

За результатами виконаної кваліфікаційної роботи можливо зробити наступні висновки:

1. На основі аналізу теоретичних напрацювань поглиблено розуміння сутності поняття «кредитоспроможність позичальника», що запропоновано визначити як можливість і доцільності укладання кредитної угоди, визначення ймовірності своєчасного повернення позики відповідно до кредитного договору. Визначено, що аналіз кредитоспроможності позичальника-фізичної особи спрямований на прояву об'єктивних наслідків і тенденцій в фінансовому стані позичальника – фізичної особи.

Обґрунтовано необхідність проведення оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, що визначає можливість укладання кредитної угоди між банком та позичальником, а також мінімізує кредитний ризик по цій угоді.

Автором розглянуто наукові підходи щодо класифікації методів та параметрів оцінки кредитоспроможності позичальника фізичної особи. На їх основі узагальнено, що параметри методів оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи поділяться на кількісні та якісні, а самі методи такої оцінки на бальні та експертні, що визначають особливості проведення комерційними банками оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи.

Для підвищення якості оцінки кредитоспроможності позичальника - фізичної особи сформовано систему факторів, що змінюють їх кількісні та якісні параметри. До зовнішніх віднесено: бізнес-середовище; нормативне поле; стан економічного розвитку країни; рівень інфляції. До внутрішніх факторів належать: репутація позичальника; дохідність, яка обумовлює можливість позичальника сплачувати відсотки по кредиту; мета використання кредитних ресурсів; сума кредиту; забезпеченість кредиту.

Аналіз тенденцій кредитної діяльності банківської системи України виявив, що протягом останніх років, кредитна діяльність банків має тенденцію до зниження, тобто кредитний портфель банків зменшується кожного року, що свідчить про низьку ділову активність економічних суб'єктів та погану кредитну політику банків, а також про збільшення обсягів проблемних заборгованостей в кредитних портфелях комерційних банків.

2. Важливе значення у процесі реалізації кредитних операцій банківськими установами має інституційне, законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності банків. Головним джерелом регулювання банківської діяльності визначаються в Конституції України (статті 86, 93,

100, 106), Цивільному Кодексі України, законах України "Про Національний банк України" "Про банки і банківську діяльність".

Урядове регулювання банківської діяльності здійснюється на підставі як названих законів, так і більшості нормативних актів Національного банку України.

3. За результатами проведеного аналізу, діяльність АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «ПроКредит Банк», ПАТ «Credit Agricole», АТ «УкрСиббанк» у сфері кредитування фізичних та юридичних осіб протягом останніх п'яти років не є успішною. Банки не можуть пристосуватися до кризового стану в країні та постійної нестабільності у політичній сфері. Обсяг кредитного портфеля банків, що аналізувалися відносно активів збільшується, але реальна його величина скорочується, що пов'язано зі зниженням якості кредитного портфеля. Це в свою чергу призводить до зниження дохідності кредитних операцій банків та зростання рівня кредитного ризику, бо значна частка активів акумулюється у вигляді резервів на покриття збитків. Для вирішення цієї проблеми банки повинні більше приділяти уваги підвищенню якості та ефективності управління кредитним портфелем.

4. За результатами проведеного аналізу кредитного портфелю ПАТ АБ «УкрСиббанк» виявлено, що банк спеціалізується на кредитування юридичних осіб, обсяг кредитного портфелю яких складає 95%, але при цьому важливим є те, що хоча частка кредитних угод з фізичними особами і складає 5% кредитного портфелю, але в абсолютному значенні обсяг наданих фізичним особам позик зростає з кожним роком, що свідчить про модернізацію кредитної політики банку щодо залучення фізичних осіб та постійне вдосконалення лінійки кредитних продуктів для фізичних осіб.

Надано оцінку якості кредитного портфелю ПАТ АБ «УкрСиббанк», за якою визначено, що в кредитному портфелі ПАТ АБ «УкрСиббанк» переважають кредити 2-ї категорії якості, майже 60%, при яких присутній помірний кредитний ризик та ймовірність фінансових збитків у розмірі до 20%, що свідчить про вдало обрано політику управління кредитним ризиком банком.

5. За результатами розглянутих внутрішніх положень та інструкцій ПАТ АБ «УкрСиббанк» щодо проведення кредитування фізичних осіб та здійснення оцінки їх кредитоспроможності визначено етапи кредитного процесу в ПАТ АБ «УкрСиббанк», основні документи, які супроводжують оформлення кредитної угоди. Зазначено 4 етапи визначення рівня кредитоспроможності позичальника- фізичної особи, класу позичальника- фізичної особи та рівень впливу такої оцінки на можливість укладення з ним кредитної угоди.

Згідно проаналізованих етапів оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи ПАТ АБ «УкрСиббанк» провидить обчислення показників, які характеризують фінансовий стан потенційного позичальника, індивідуальну бальну оцінку, розраховує агрегований показник та визначає клас позичальника-фізичної особи. До коефіцієнтів, які визначають

фінансове положення позичальника-фізичної особи відносять: коефіцієнт поточної платоспроможності, коефіцієнт платоспроможності сім'ї та коефіцієнт заставного майна. До якісних показників, на основі яких проводиться індивідуальна бальна оцінка позичальника-фізичної особи: соціальна стабільність, кредитна історія, загальний матеріальний стан тощо.

6. У роботі проаналізовано досвід зарубіжних банків щодо оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. Визначено що найрозповсюдженим методом такої оцінки є скоринг, визначені його переваги, такі як швидкість обробки кредитних заявок, оперативність прийняття рішень, зниження рівня операційних витрат банку. Серед недоліків скорингових систем можна виділити низьку адаптованість (або високу вартість адаптації моделі до сучасних вимог), також присутня велика ймовірність визначення кредитоспроможності потенційного позичальника, що обумовлено суб'єктивним характером присвоєння бальних оцінок. Було розглянуто правила «п'яти сі» та методика оцінки потенційного ризику «СAMPARI» та «PARSER».

Розглянуто основні проблеми, які перешкоджають проведенню достовірної та повної оцінки кредитоспроможності позичальник-фізичної особи в банках України. Серед яких: відсутність єдиної законодавчо прийнятої системи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, суб'єктивне ставлення кредитного інспектора до потенційного клієнта при проведенні індивідуальної бальної оцінки, інформаційна неточність, відсутність єдиної та ефективної системи кредитних бюро.

Обґрунтовано необхідність запровадження модернізованих та адаптованих до сучасних соціально-економічних умов скорингових систем оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи комерційними банками України, перегляд роботи діючих бюро кредитних історій, або створення нової інформаційної бази позичальників-фізичних осіб, використовуючи досвід зарубіжних країн. Запропоновано використовувати розрахунок рівня беззбитковості кредитних операцій, на основі якого банк прийматиме рішення щодо кредитування клієнта.

Підвищення якості кредитних портфелів комерційних банків не можливо без попереднього перегляду самого кредитного процесу та процесу оцінки кредитоспроможності позичальника. Необхідне вдосконалення та виявлення нових методів оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб, що значно зменшило би обсяги проблемних заборгованостей в банках, мінімізувало кредитний ризик та відповідно збільшило б прибутки банку. Тому таке вдосконалення вбачається одним із основних чинників розширення та підвищення якості кредитних операцій.